

”תמוז” – זמני תשובה ממשמשים ובאים

תוכנם של ימי בין המצרים

כתב ר”ת בספר הישר (שער השישי) וז”ל:

”כי כל עובד עבודה ומתעסק בשום מעשה... צריך בראשונה לחשוב בטובה הבאה עליו בעשותו אותה... וכפי גודל הטובה הבאה אליו, כן תהיה רוב תאותו לעשותה, כי אם ידע כי תבוא אליו הנאה גדולה ממנה, תקל בעניו היגיעה אשר ימצא בה” עכ”ד.

האמת חייבת להאמר, כי גם אם ברור לנו מהו כבוד שמים, ומהי גלות השכינה, התחושה היא שאין לנו שייכות לזה, והדברים נראים בשמים. העצה שנותן רבינו תם היא הדרך בה נוכל להכנס לתוכנם של ימי בין המצרים.

כ”ב אנו רחוקים מתפילה על כבוד שמים, ואפילו בר”ה שהציר המרכזי בתפילה הוא על כבוד שמים, ובתיקוני זוהר איתא דלא רק שאין לבקש צורכי עצמו, אלא הוא חרפה. וכבר כתב מרן אור ישראל ”למי שמבקש בזמננו בר”ה, רק על צער השכינה ולא על צורכי עצמו וצער כלל, אות היא כי אינו מאמין באמונה שלימה שדנים אותו ביום זה על חייו ועל כל מקרה שיקרהו בזאת השנה, כי אם היה מאמין בזה באמת לא היה מסוגל להמנע מלבקש על זה, ואף שאמרו בזה”ק דאין לבקש בר”ה על צרכי עצמו - בני חיי ומזוני, ואף לא סליחה וכפרה, אלא על השכינה הק’ בגלות, ועל שמו המחולל בגויים, הם דיברו במי שמדרגתו גבוהה, ואף שמאמין באמונה שלימה וחושית בדין ר”ה עכ”ז משליך נפשו מנגד למען שכבודו יתגלה בעולם, אך אנו במדרגתנו אין אנו שייכים לכל זה” ע”כ השמועה.

יתירה מזאת כתב בנפש החיים (ש”ב פי”א-י”ב): ”גם נוסח תפילת כל השנה אף שלפי פשוטו הנראה רובו ככולו מסודר על עניני צרכי עצמנו, ודאי ברור לכל מבין, וממקומו הוא מוכרע שלא כיונו אנשי הכנסיה הגדולה על הנראה מפשוטי פירוש המילות לבד...”

כי באמת יפלא איך שייך לבקש להתחנן כלל לפניו יתברך שמו להסיר מעליו צערו ויסוריו, כמו בענין רפואת הגוף, הרופא משקהו סמנים חריפים, או אם הרופא מוכרח אף גם לחתוך אבר אחד לגמרי, שלא יתפשט ארס החולי

יותר, האם יתחנן אליו החולה שלא ישקוה הסמנים או שלא יחתוך האבר, הלא החולה עצמו שוכרו לכך. כן איך ישפוך שיח לפניו יתברך שמו להסיר מעליו היסורים הלא המה רטיה וסמא דחיי לכפר עוונותיו כמאמרם ז"ל (שבת נ"ה ע"א): "אין יסורין בלא עון", ואם לא איפוא נפש החוטאת במה תתכפר.

לכן מסיק הנפש החיים: אמנם תכלית הכוונה צריכה שתהיה רק צורך גבוה, כי במקום שיש חילול ה' כגון צרת כלל ישראל באמור עם ה' אלה (יחזקאל ל"ז כ"א) והמה מוכים ומעונים מחויבים לבקש ולהפוך שיח לפניו יתברך שמו על חילול שמו יתברך, ואך למען שמו יעשה.

וגם היחיד על צערו, אף אם אין חילול השם בדבר, יש מקום ג"כ לבקש לפניו יתברך על גודל הצער של מעלה בזמן שהאדם שרוי בצער למטה.

ובהמשך שם כתב: וכשהאדם אינו מרגיש צערו מיסוריו, מגודל מרירותו מצערו כביכול, המרורות הללו הן הן עצם מירוק פשעיו, ומתכפר בזה עד שיסורי עצמו בדלין הימנו [והן הן הגבורות הקדושות, כדרכו יתברך שמו להמתיק מר במר והוא תיקון המידות בשרשן] ע"ש בהגדה א' ב'. ובשנות אליהו ברכות פ"ה ד"ה ובלבד שיכוון ליבו לשמים. וברוח חיים (פ"ג מ"ה).

וכך מבואר הענין בספה"ק "לשם" בספר הדע"ה (ח"א דרוש ה' סימן ז' אות ו'): כי כאשר נעשה הענין שהוא הטובה והישועה למטה הנה הוא רק ע"י גילוי אורו יתברך אשר למעלה, ונמשך עי"ז שפעת גילוייו בהנהגתו אשר למטה, כי כל גילוייו אשר למעלה הם רק צורך מטה כנו', ולכן צריך שיהיה כל תפילה וכל בקשה רק למען שמו יתברך שיתגלה טובו ואורו שהוא גילוי אור קדושתו ית"ש ביותר וביותר.

וגם כל התפילות אשר הם רק על צרכי בני אדם לכל אדם פרטי, צריך שיהיה ג"כ רק למען שמו ... והוא משום כי כל טובה וכל ישועה אשר גם בפרטי פרטות הנה רק ע"י גילוי אורו ית"ש אשר למעלה, וכאשר חסר להאדם אותו הענין הנצרך לו, הוא ע"י שנסתם אותו השורש ומקור השפע אשר לזה למעלה, לכן לא נמשך גילוי וואורו למטה להמציא את אותו הענין הנצרך לאדם, כי בשורש והמקור הרי אין סוף לשפעו וטובו ומוכן שם כל ענין וכל טובה הנצרך למטה, לפי כל כוחם שאפשר להם לקבל אלא שנסתם מלהתגלה אורו...

ולכן צריך שיהא כל תפילה רק למען שמו, כי הרי חסר אותו הענין בגילוי שמו וכבוד מלכותו והנהגתו ... וזהו שאמרו על המשתף שם שמים בצערו ור"ל **שמתבונן לדעת כי כשם שחסר לו אותו הענין למטה כן הוא ממש מסתתם וחסר אותו הגילוי אור אשר לזה למעלה**, שהוא בשמו ובכבוד מלכותו והנהגתו יתברך, ומתפלל רק למען שמו... כי ניתן הכח להאדם בתפילתו ומעשיו לבקוע אותו מסך מבדיל ולהסיר את הסיתום שיתגלה אורו למעלה ושפעו למטה, וכמו שאמרנו לעיל שסידר המאציל את גילוייו ית"ש שיתפעלו ע"י התפילה

והתהילה והברכה ומעשה האדם כי על זה הוא כל התורה והמצוה שיתגלה ויתגדל ויתקדש שמו על ידנו כנודע". עכ"ד ע"ש. ועי' היטב בתשובת הרשב"א (ח"ה ס' נ"א) שביאר שזהו כל תוכן הכוונה ב"ברוך" - תוס' וריבוי ואיכמ"ל.

לאור הדברים הרי ודאי שאין אנו יכולים לפטור עצמנו בתירוץ של "מיעוט ערכנו וחוסר דרגתינו" הרי לאור דברי הנפש החיים בבקשתנו על צרכי עצמינו ולא על כבוד שמים אנו בעצם מבקשים את רעיתנו ח"ו, א"כ חובה עלינו לברר כיצד איפא נוכל לשייך עצמנו למדרגות נשגבות אלו.

במאמר דלהלן ננסה לבאר שהכמיהה לגילוי כבוד שמים בימים נוראים מחד. הצער והאבילות על שמו המחולל בגויים בימי בין המצרים מאידך, אין בזה השלכת צרכי עצמו, אלא אדרבא בכך הוא מטיב לעצמו ולא רק באחריתו אלא גם הקיום היום יומי הגשמי והרוחני תלוי בזה "וקרוב אלינו הדבר מאד בפינו ובלבבנו לעשותו" וכמו שנבאר.

מה מוטל עלינו בימי בין המצרים

התפיסה הפשוטה היא שימי בין המצרים הם ימי אבל וצער שנקבעו בימים שארעו לאבותינו צרות, כדוגמת ימי שמחה ומשתה בימים שארעו בהם ישועות. תפיסה זו מביאה אותנו להשקטת מצפוננו והצדקה שאנו מצדיקים את עצמנו על אי הרגשת צער החורבן - בכך שמעולם לא ראינו בעינינו את גודל הדר בית מקדשנו, לו היינו בבנינו, לו חזינו בתפארתו היינו חשים את הצער שבהעדרו. ומכיון שאין הדבר כך אנו ממהרים לסלוח לעצמנו, והשלב הבא הוא היסח הדעת מכל העניין.

האמת היא שכך גם משמע לכאורה בגמ' בפ"ק דמגילה (ה' ע"א) לגבי "תשעה באב שחל בשבת מאחרין ולא מקדימין" והטעם לזה איתא בגמ': "אקדומי פורענותא לא מקדימין". ולכאורה אם גדר העינוי והתענית הם ימים שארעו בו צרות ופורעניות, מובן מאד דאקדומי פורענות לא מקדימין. אולם אם הימים הם ימי תשובה על מעשינו אנו, המנציחים את החורבן ומחריבים אותו בידינו וכדברי הירושלמי ביומא "מי שלא נבנה בימיו מעלה עליו כאילו החרבו", אדרבא, תשובה ומעשים טובים יש להקדים וראוי להקדים. אשר מוכח ומבואר מזה שימי התענית הם ימי זכרון על צרה שהיתה ולכן לא מקדימין.

אולם החת"ס (שו"ת או"ח ס' ר"ח) שולל הבנה זו מכל וכל, וז"ל: "מנ"ל לנביאים לחדש דבר שלא מצינו כיוצא בו בתורה, בשלמא לקבוע יום שמחה ביו"ט כמו חנוכה ופורים דאורייתא היא מק"ו - משיעבוד לגאולה אומרים שירה בפסח,

ממיתה לחיים לא כ"ש, וק"ו דאורייתא הוא אבל לקבוע אבל לעולם על צער לא מצינו כיוצא בו".

בהכרח אומר החת"ס: "שעל תשובה הוקבע, כדכתיב 'והתוודו את עוונם', והתענית מסוגל לכפרה ותשובה, ובודאי אבוהון דכולהו יוה"כ, וצדקו דברי הרמב"ם ברפ"ה מתעניות שכתב: יש ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שארעו בהם כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי תשובה ויהיה זה זכרון למעשינו ומעשי אבותינו שהיה כמעשינו עתה, עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב שנאמר והתוודו את עוונם ואת עוון אבותם", ולכן נהגו לומר וידויים וסליחות באותם הימים (מלבד ט"ב דאיקרי מועד) משום שימים אלו נקבעו על התשובה" עכ"ד. א"כ הימים הם ימי תשובה על מעשנו אנו כמבואר בירושלמי "מי שלא נבנה בימיו מעלה עליו כאילו החריבו".

ונראה בזה, דהנה איתא בגמ' תענית (דף ל' ע"א): "אמר רב יהודה אמר רב כך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעאי ערב תשעה באב מביאין לו פת חריבה במלח ויושב בין תנור לכיריים, ואוכל, ושותה עליה קיתון של מים, ודומה למי שמתו מוטל לפניו". וביאר המהרש"א על מש"א ודומה לו כמו שמתו מוטל לפניו, דלא הוי ליה ט"ב כאבילות ישנה.

והביאור הוא כדברי הירושלמי "דבכל דור שלא נבנה בימיו מעלה עליו כאילו החריבו", וביאר המהר"ם חגיז בספרו שפת אמת (דף י"א ד"ה אלה תולדות שמים) הענין שכלה הקב"ה חמתו על העצים ואבנים, דע"ז אמר דוד מזמור, דבלאו הכי לא היה נשאר שריד ופליט משונאי ישראל כמבואר בגמ' קידושין, ענין זה מתחדש בכל שנה וכדי שלא תהיה כליה לישראל ח"ו מתמשכן בית המקדש מחדש בעון הדור [משכן הוא מלשון משכון שנתמשכן בשני חורבנות על עוונותיהם של ישראל (רש"י ריש פקודי) ועיין עוד בפ"י רבי יעקב עמדין זצ"ל בפירוש הפזמון בהגדה "ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו" דהכוונה בזה על כילה חמתו על העצים ואבנים דאי לאו הכי לא היה נשאר שריד ופליט וזהו ההדגש על "כל עוונותינו" ע"ש]. ע"ש. וזהו הביאור בדברי המהרש"א דהאבילות שנהג בה רבי יהודה בר אילעאי היתה כמי שמתו מוטל לפניו, ולא הוי ליה ט"ב כאבילות ישנה. הרי שדברי הירושלמי "מעלה עליו כאילו החריבו" הוא פשוטו כמשמעו.

לפיכך נברא אדם יחידי

בכדי שהדברים יהיו שווים לשיעור קומתינו עלינו להקדים יסוד מוסד מדברי הרמח"ל (מסילת ישרים פרק י"ט): "ואם יאמר אדם מי אני ומה אני ספון

שאתפלל על הגלות ועל ירושלים המפני תפילתי יכונסו הגלויות ותצמח הישועה? תשובתו בצידו כאותה ששנינו בסנהדרין (דף ל"ז ע"א): "לפיכך נברא אדם יחידי כדי שכל אחד יאמר בשבילי נברא העולם..."

כל אדם הוא יחידי, דהיינו לכל אדם יש את חלקו ותפקידו בעבודת ה', ומה שפועל אדם זה מכח תפקידו בעבודת ה' אין היכולת לפעול ביד אדם אחר, ומכלל כל הפעולות והמעשים של כל בני אדם נבנה כבוד מלכות שמים, וכך גם בהבאת הגאולה מה שאדם זה פועל ומתפלל אין היכולת ביד אחר לפעול ולהתפלל, כי לכל אחד חלקו הבלעדי בהבאת הגאולה, וא"כ אף שהגאולה עדיין לא באה אין זה פוטר את האדם לפי ערך תפקידו להתפלל על הגאולה, כי מחובת עבודתו הבלעדית היא להשלים את חלקו בתפילה על הגאולה.

ממשיך הרמח"ל ומבאר סיבה נוספת לחיובנו להתפלל על הגאולה: "וכבר נחת רוח היא לפניו ית' שיהיו בניו מבקשים ומתפללים על זאת" - עצם הבקשה והתפילה על הגאולה היא מטרה כשלעצמה, רצונו של הקב"ה הוא שנרצה לראות בגילוי כבוד שמים, ועצם הדבר שאנחנו מבקשים ומתפללים על בית המקדש וירושלים הוא נחת רוח לפניו ואף שלא תיעשה בקשתם מפני שלא הגיע הזמן או מאיזה טעם שיהיה - הנה הם עשו את שלהם והקב"ה שמח בזה".

הקב"ה שמח בכך ששאיפתן של ישראל היא לראות בגילוי כבוד שמים, אם הקב"ה ימלא בקשתם או לא ימלא את בקשתם, זהו דבר משני שאיננו נוגע לעבודת ה', האדם מצידו צריך לשאוף לראות בגילוי כבוד שמים ושאיפה זו היא גופא עלייתו בעבודת ה'.

"ועל העדר זה הדבר [תפילה] התרעם הנביא ישעיהו (ישעיה נ"ט ט"ז) וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע ואמר (שם ס"ג ה') "ואביט ואין עוזר ואשתומם ואין סומך". "ואביט ואין עוזר" - דורש זאת רמח"ל על העדר תפילה, כי כך קבע הקב"ה את ההנהגה, שכאשר אנחנו מתפללים אנחנו שותפים בהנהגה של הקב"ה, רצונו של הקב"ה שאנחנו נשתתף ונעזור עמו כביכול בהנהגת הבריאה וזאת ע"י תפילתנו - זו העזרה שאנו מושיטים כביכול להקב"ה שאנו מבקשים ממנו וע"י התפילה אנו נעשים שותפים בהנהגת ה' ומגישים כביכול עזרה להקב"ה. אבל כשאין מתפללים על הגאולה כדבעי אזי "ואביט ואין עוזר".

בין המצרים וימים נוראים

בספה"ק אנו מוצאים קשר הכורך את ימי בין המצרים עם ימים נוראים.

דורשי רשומות אמרו: "תמוז - ר"ת זמני תשובה ממשמשים ובאים".

ובמהרש"א בכורות (דף ח' ע"א) כתב: "כמו שכ"א ימים שמראש השנה עד הושענא רבא תולדותם ליבון עוון וכפרה עליהם, כן גם ימי פורענות מ"ז בתמוז עד תשעה באב, תולדותם ליבון עוונות, כי הצרות ויסורים מכפרים כמו שאמרו הגלות מכפר" עכ"ד. ובנוסח אחר איתא בספה"ק: "כ"א יום שבין המצרים מכוונים נגד כ"א יום שמר"ה עד שמע"צ, והמתקן נפשו בכ"א יום שבין המצרים אזי יוצא לזכות בימי הדין הנ"ל, כי הימים נהפכו לימי רצון ורחמים". (ע"ע בספר תולדות אדם פ' מטות, ובמאור ושמש פ' דברים).

בעומדינו על קשר פנימי זה נשכיל בעזה"י להבין ולראות בחוש עד כמה עניני הגלות והחורבן שייכים אלינו לא פחות מהימים הנוראים וכשם שבהם תלויים חיינו כך בימי בין המצרים וכמו שיתבאר בס"ד.

באבילות בימי בין המצרים שתכליתה לפתוח בלבנו דרכי תשובה ותפילה ותיקון הסיבות שהביאו לחורבן - נכללים שני ענינים:
א] תיקון הגורמים להעדר אפשרות להתקרב אל ה' כפי שהיה בזמן הבית.
ב] תיקון הגורמים לחילול ה' והעדר כבוד שמים שנתגלה בעולם בזמן הבית, שבעקבות החורבן נראה שהעולם כמנהגו נוהג, ולא ניכרת השגחתו בכל פרט, וזהו החילול השם. "חילול" הוא מלשון חלל ריק - לא ניכרת השגחתו והנהגתו בבריאה.

ביתר התבוננות והעמקה בדברים נראה שעל שתי יסודות אלו מושתתת עבודתנו בימי בין המצרים. והם גם יסוד כמיהתנו ותפילותינו ב"ימים נוראים" כשני צדדים של מטבע אחת וכמו שיתבאר להלן.

א] ההתבוננות בנוסח התפילה הנוסף בברכת "קדושת ה'" בימים נוראים נבחין שחוט השני השזור בהם הוא כמיהה לגילוי של "ותמלוך אתה ה' לבדך".
מאידך ימי בין המצרים הם ימי אבל ותשובה על חילול ה' והעדר כבוד שמים שנוצר בעקבות חורבן הבית.

ב] הימים הנוראים הם ימי תשובה וכפרה. תשובה היא מלשון שיבה - חזרה מריחוק הנובע מהחטא. והיינו, דמה שהאדם חוטא הוא משום שהוא רחוק מהשי"ת ואינו מרגיש כעומד לפני מלך - שמלוא כל הארץ כבודו, כמו שאמר ריב"ז: שיהיה מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם. הרי שהכמיהה ל"לפני ה'" היא בסיס התשובה.

מאידך, בימי בין המצרים האבילות היא על העדר האפשרות להתקרב אל השי"ת, משום שההכרה שמלוא כל הארץ כבודו היתה מתגלית במקדש.

נמצא שתוכנם הפנימי של ימי בין המצרים הם הבסיס לעמידתנו הכנה והאמיתית בימים נוראים, הן בבקשתנו "ותמלוך אתה ה' לבדך", והן בתשובה

ובקשת סליחה מחילה וכפרה על כל עוונותינו. ואם בימי בין המצרים לא נהיה שותפים לצער על שמו המחולל בבריאה כיצד פינו וליבנו יהיו שווים בבקשתנו "ותמלוך אתה ה'" בימים נוראים.

אם בימי בין המצרים לא תהיה לנו כל הרגשת צער על ש"אין אנחנו יכולים לעלות ולהראות" - לראות ולהראות לפני ה'. איזה משמעות תהיה לתשובתנו מריחוק החטא מתוך רצון לקירבת ה' שלא היתה לנו בשעת החטא.

ומעתה זכינו כבר לתחילת הבנה במה שאמרו דורשי רשומות - "תמוז ר"ת זמני תשובה ממשמשים ובאים". מישמוש התשובה הוא השאיפה הכנה ל"לפני ה'".

ולמה דאיתא בספ"ק בהמתקן עצמו בכ"א ימי בין המצרים אזי יוצא לזכות בימי הדין בימים הנוראים והבן.

כתר יתנו לך

הבה נתבונן עד כמה הכמיהה לגילוי כבוד מלכותו בעולם היא ציר עבודת חיינו היום יומית, ובכך ניטיב להבין את חלקנו בזה.

יעודו ותפקידו של כל יחיד מישראל בעשותו טוב ובהמנעותו מעשות רע הוא לבנות את מלכותו יתברך בעולם, אשר בהצטרף כל המעשים כולם כל דור ועמידתו בנסיונותיו ימוגר הרע ותתגלה מלכותו בעולם - "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד". כפי שטבעו חכמים בתפילה "כתר יתנו לך... עמך ישראל קבוצי מטה".

מתי ובאיזה אופן תושלם מלאכת בנין הכתר זה אינו ענין לעבודת ה' - ובהדי כבשי דרחמנא למה לך. זה שדורות קודמים התפללו ועבדו את ה' בדרגות שאין לנו כל השגה ותפיסה בהם, לא מעלה ולא מורידה מחובותינו אנו לעמוד בנסיונות המיוחדים לנו ולדורנו, כי דוקא בהצטרף עבודת כל הדורות יושלם הכתר.

וביארנו זאת בכתר מלוכה (מאמר י"ג) במשל נפלא הממחיש את יעודו ותפקידו של כל יחיד בעבודת ה' בכלל ואת תכנו הפנימי של ר"ה בפרט. המשל מבוסס על דברי חידושי הרי"מ זצ"ל בביאור דברי התנא "אם אין אני לי מי לי" מחד, "וכשאני לעצמי מה אני" מאידך. (שפת אמת קרח תרמ"ז): בניית כתר ועיצובו מורכב ממעשה זהב, רפידתו ארגמן והיא חטובה מעשה אמן, מצוייצת עיטורי חן, ומעוטרת אבני חן מגוונים, עיצוב כל פינה וזווית שבה חלוק לעצמו. לעטרה פינות מרכזיות בולטות, וגם פינות שוליים מוצנעות, הכתר מכיל אבני יקר זוהרות, והוא מעוטר גם כן אבני חן קטנטנות פשוטות.

כל איש מישראל הופקדה בידו מלאכת עיצוב תבנית פינה אחרת. מהם שתפקידם הוא עיצוב הכולל של הכתר, ואחרים הופקדו על ריפודו הפנימי, יש שתפקידם הוא שיוף אבני חן, ואחרים משימתם הוא שיבוץ האבנים באומנות חן, הצורפים הופקדו על צירוף הזהב, המלטשים על שיופן של אבנים, והאומנים על שיבוצם.

תפארתו של הכתר וכבודו - תובעים שלימות היופי בכל פינה מוצנעת, עיצוב כל זווית ועיקול וליטוש כל אבן קטנה - הם המעניקים לו הדר מלכותי. וכל עוד יחסר מה בליטושה של פנינה זויתית קטנה, אין הכתר תואם למלך, ואי אפשר לעטרו בו.

כל איש מישראל הופקד על פינת חלקו היחודית וגם אם תפקידו זוטר הוא ושולי ביחס למלאכת שאר האמנים, בכל זאת מרכזי הוא במעשה ההכתרה, כי אי אפשר לה להכתרת המלך להתקיים בלעדי השלמת חלקו, ואין אדם שיוכל להשלים את משימת חבירו, הצורף אין בידו ללטש אבני חן, ואין ביד המלטש לצרף ולא שניהם יודעים לעצב, יש מי שמתמחה בליטוש היהלומים הקשים אבל אין בכוחו לשייף את הפנינה הרכה.

ואין העולם שלם, אלא כשתתמלאנה המשימות כולם: מטלותיהם הנרחבות של הגדולים יחד עם תפקידהם הזוטרים של הקטנים, כי ספר תורה שחסר בו אות אחת פסול - "וישישים ריבוא נשמות ישראל - כנגד ששים ריבוא אותיות שבתורה" (זוה"ק).

כל תפקיד של כל יחיד זקוק לכוחות נפש יחודיים התואמים לו ואכן כל אדם מקבל בלידתו את אותן תכונות מסוימות להן הוא זקוק לעת מילוי תפקידו. כוחות הנפש של האדם זקוקות לטיפול וצחצוח וליטוש, כי הן ניטעו בו בצורה גולמית. והוא חייב לעבדן לגבשן לעדנן ולהכשירן למשימתם. ולשבץ את אבן החן הפרטית שלו בהתאמת ושכלול "הכתר" והתקנתו לעטר ראשו של מלך, ותפקידו הזוטר, חשוב למאד להעמדת המלכות, כי אם פנינתו המסויימת לא תהא מלוטשת לא תהא העטרה כשירה להכתרה.

יחד עם זאת אנו למדים מכללא עוד, שעבודת היחיד כיחיד אין ערכה מלא עד שתותאם עבודתו ותשובץ במסגרת הכלל ישראלית לדורותיה, אף הגדול שבגדולים, זה שהופקד על הקטע הגדול והמרכזי "שבכתר" אין משימתו נשלמת אלא כשתהא מצטרפת, מתלכדת ומשלימה את יתר משבצות העטרה.

הוה אומר ששתיים הם התפקידים עליהן הופקד איש ישראלי, א. על שיוף ועיצוב משבצתו הפרטית שתהא ראויה לשמש כתרו של מלך. ב. ועל שילוב חלקו היחודי ופנינתו המלוטשת בכתר שהכל שותפין בהתקנתו, ואף הגדול

שבגדולים לא תהא משימתו שלימה כשהיא לעצמה, שכן עיצובו של הכתר דורש שיתופם של כל בעלי האומנות כהדדי. וזהו כוונת התנא "אם אין אני לי מי לי" - את חלקי בבנין הכתר רק אני מסוגל לבנות. אולם שיבוץ זה חייב להיות משולב ומשותף עם בעלי האומנות כולם, לכן "כשאני לעצמי מה אני" והבן.

לפי"ז נראה לבאר את עומק המושג "כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא", חלקו של כל יחיד אין אחר יכול לקיים, מרגליתו של הרמב"ן והגר"א לא תשתבץ בנקב המרגלית שעלינו למלא, וכמו"כ אבן החן אשר תפקידנו לשבץ בכתר לא תוכל להשתבץ בנקב המיועד להתמלאות במעשיו של אחר, רק בין כולם - מעשה איש ופקודתו ישרו את הכתר. וזהו עומק דברי הגמ' בסנהדרין (ל"ז ע"א): "לפיכך נברא אדם יחידי - כדי שכל אחד יאמר בשבילי נברא העולם". וכדברי המסילת ישרים הנ"ל.

תוכן המשפט בר"ה

לדברי רמח"ל (במאמר החכמה) זה תוכן המשפט של כל יחיד בר"ה:
[א] חלקו של כל אחד מישראל בשנה החדשה בבנין הכתר - זהו המשפט הרוחני בר"ה. ועל כך מצלינן - "זכרנו לחיים" - למענך".
[ב] כפועל יוצא מהמשימה שהופקדה בידו של כל איש מישראל יש צורך בכלים גשמיים ע"מ ליישמה, זהו המשפט הגשמי בר"ה. ועל כך מצלינן - "בספר חיים... פרנסה טובה".

לפי"ז נבין מדוע משפטו של כל יחיד בר"ה נעשה לאור העבר ומתוך ציפיה לעתיד וכמו שביאר הרמח"ל את פסוקי זכרונות - "אתה זוכר את כל המפעל" - הוא סדר הדין, והנה הדין נעשה בהשקפה על כל העבר ההווה והעתיד עכ"ד. והיינו דכל מעשה איש ופקודתו אינו נמדד רק מתוך הסתכלות על הצורך בפני עצמו והמשבץ בפני עצמו, איכות פועלו של כל יחיד נמדדת גם במבט כיצד עבודתו משתלבת בבנין הכתר כולו הנבנה בצירוף מעשה כל הדורות כולם, והבן.

וזהו הביאור בדברי התנא במשנה ר"ה (דף טז). "בר"ה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון שנאמר - "היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם" פקידתו של כל איש מישראל היא בתרתי.

[א] עומק מעשהו ופועלו מצד עצמו זהו - "המבין אל כל מעשיהם" ולא נאמר "כל מעשיהם" כדיאר בדרשת מוהר"ח זצ"ל.

[ב] כיצד משתלב מעשהו של הפרט עם בניית הכתר כולו וזהו "היוצר יחד לבם". והבן.

צורת הבריאה כשיתגלה שמו בעולם

בהתבוננות בתפילות הנוספות בברכת קדושת השם בתפילות הימים הנוראים נבחין שחוט השני השזור בהם הוא הכמיהה לגילוי כבוד מלכות שמים - "ותמלוך אתה ה' לבדך" - בקשה זו מפרטת במהלכה את צורת הבריאה כפי שהיא תראה לעתיד לבוא כשיתקיים - "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

וכך מתאר הרמח"ל (מאמר החכמה) את העולם בתיקונו, שעל העדר תיקון זה אנו מתאבלים בימי בין המצרים ועל כך אנו מתפללים בימים הנוראים: **"דע** כי הנה בכלל העולם יש הטוב והרע, ובמין האנושי - ישראל ואומות העולם, והנה תקון העולם הוא, שיהיה הטוב שולט והרע נכפה, ובמין האנושי ישראל שולטים ואומות העולם משתעבדים תחתם. **והנה** בהיות הדבר כן, הנה טוב לכל, כי הנה הקדושה מאירה בישראל ומתחזקת בהם, ובהיות אומות העולם משתעבדים תחתם, נתקנים על ידם, ונמשך להם המשך מן הקדושה ההיא.

אך אם אומות העולם מתפרצים מתחת ידי ישראל ושולטים, וישראל נכנעים, הנה ישראל מפסידים, שהם בשפלות, והקדושה אינה מתחזקת בעולם, לפי שמקום המיוחד לה', שהוא ישראל, איננו בתקונו וחזקו, וגם מפסידים האומות עצמם שאין נמשך להם מהקדושה שום הארה כלל, אלא אדרבה מיטמאים והולכים ומתרחקים מן הטוב.

ואמנם שני המצבים האלה שזכרנו, הנה הוא הגלות מלכותו ית' בעולמו או התעלמה, כי אם היא מתגלית הנה הטוב שולט, ומגיע הדבר לישראל שהם ישלטו, וההפך בהפך. ואולם בר"ה האדון ב"ה עומד כביכול בבחינת מלך על עולמו ועל כן הנה השעה ראויה להתפלל לפניו שיגלה מלכותו לגמרי בעולם, ויתוקן העולם על ידי זה.

לדברי הרמח"ל התשוקה לגילוי מלכות ה' על העולם בתיקונו היא תמצית הבקשה בתוספת המיוחדת לתפילת ר"ה ויוה"כ. נציין לדברים בקצירת האומר. **"ובכן** יתקדש שמך ה' אלוקנו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מלכות בית דוד משיחך ועל מכונוך והיכלך" - והיינו שתודע מלכותו בעולם ותתגלה בהתחזקה על ישראל וזהו "על ישראל עמך" ומזה ימשכו תיקוני העולם, שהם:

"ובכן תן פחדך... ויעשו כולם אגודה אחת" היא בקשה על אומות העולם שיגיעו לידי תכליתם ותכנס יראתו בלבם ולא יתכוונו אלא "לעשות רצונו בלבב שלם", וישתעבדו תחת ישראל. ועקב זאת -

"ובכן תן כבוד ה' לעמך" כשישרה שכינתו על ישראל בארץ ישראל בביאת משיח צדקיננו ובהקמת מלכות בית דוד - "שמחה לארצך... וצמיחת קרן לדוד עבדך ועריכת נר לבן ישי משיחך". ואז -

"ובכן צדיקים" כשתגלה מלכותו באופן הנ"ל אזי יתבטל הרע ממציאותו משום שכל מציאות הרע איננה אלא בשל המצב של הסתר פנים, אולם כשיתגלה שה' אחד ושמו אחד יתברר שאין טובה ורעה ויברכו על הכל "הטוב והמטיב", כמבואר בדברי הגמ' פסחים (דף נ' ע"א) וזהו הביאור: - "ועולתה תקפץ פיה, וכל הרשעה כעשן תכלה, כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ".

ואז תתגלה שלימות מלכותו יתברך - "ותמלוך אתה ה' לבדך על כל מעשיך" - מלכות היא ברצון העם, מאידך ממשלה היא בכפיה כדכתיב "כי לה' המלוכה" - ברצון על ישראל, "ומושל בגויים" - בכפיה. ואולם לעתיד לבא "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו" אזי "והיתה לה' המלוכה" - ברצון כולם.

מדוע בר"ה מבקשים על גילוי כבוד שמים

ומה שדוקא בר"ה אנו מבקשים על גילוי כבוד מלכותו בעולם. וכיצד כמיהה זו עולה בקנה אחד עם המשפט של כל יחיד, ביארנו במ"א עפ"י דברי רמח"ל (מאמר החכמה) דכיון שבא' בתשרי (היום השישי) נברא האדם, והוא היה הראשון שהכיר במלכותו ית' בעולם, ולכן גם השיר של יום השישי הוא "ה' מלך". וקודם החטא היתה ניכרת מלכותו בעולם כמעט לגמרי, א"כ הארת הזמן דא' תשרי היא "ה' מלך". לכן בשוב אותו המועד זהו הזמן להתפלל לפניו שיתגלה לגמרי. ומכיון שתכלית העולם הוא גילוי כבוד מלכותו בעולם וגילוי זה תלוי במעשינו, לכן בר"ה יום הבריאה הראשונה האדם נידון על חלקו בגילוי זה ועל הכלים שינתנו לו לביצוע משימה זו וכמו שנתבאר. וככל שכמיהתו לגילוי כבוד מלכות שמים תהיה יותר כנה ואמיתית בכך הוא מגלה נאמנות גדולה יותר למלכות ובכך ייטיב את דינו - חלקו בגילוי כבוד מלכות שמים וישפר את הכלים למטרה זו.

ומעתה נבין מה שמגנה הזוה"ק בתיקונים (תיקון שתיתאה דף צ"ז ע"א) את אלו המבקשים הצלחות בעניני עוה"ז בר"ה וקורא עליהם "צוחין בצלותיהון ככלבים הב הב, הב לן חיי הב לן מזונא סליחה כפרה וחיים כתבנו לחיים". וכבר תמהו היתכן שסידרו לנו מסדרי התפילות לשונות שיש עליהם בקורת בחז"ל. ועל עצם דברי הזוה"ק כבר הובאו לעיל דברי הגר"ס זצ"ל: "כי צריך האדם להתבונן בעצמו אם פיו וליבו שוים ושלא יהיו מעשיו סותרים את דבריו, ולא יטעה בדמיון כוזב לאמור כבר עליתי למעלה להתפלל רק בעד

כבוד שמים ולא בעד צורכי עצמו. ובחיפוש באמתחת מעשיו ימצא מזויף מתוכו, כי גם חצי רובל כסף יתעצל לתת לטובת כבוד שמים" ע"כ.

אולם להמבואר קרוב אלינו הדבר, זאת משום שהאופן היחיד שיכול האדם להשיג את צרכיו הגשמיים הוא רק עד כמה שזה נוגע לחלקו בגילוי כבוד מלכותו בעולם, והתפילה על כבוד שמים היא הדרך היחידה להשיג גם את צורכי עצמו. וביתר עומק נראה דבר"ה לא שייך בקשה גשמית מצד עצמה, משום שכל חלק המשפט הגשמי לדברי רמח"ל הנ"ל הוא על מידת הכלים הנצרכים לחלקו הרוחני בחיים. ודו"ק.

חורבן הבית – סילוק השכינה

ובזה נבוא לבאר את המשותף לימים הנוראים עם ימי בין המצרים. איתא בגמ' חגיגה (דף י"ג ע"ב) שקודם חורבן הבית היו למלאכים שש כנפים, ולאחר חורבן ביהמ"ק נסתלקו מהם שתי כנפים האמצעיות ונשארו רק ד', וביאר הגר"א (ליקוטים ס' שנות אליהו זרעים) שהיה כתוב עליהם את הפסוק "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" על שתי כנפים העליונות היה כתוב "ברוך שם" ועל שתי כנפים האמצעיות היה כתוב "כבוד מלכותו" ועל שתי כנפים התחתונות היה כתוב "לעולם ועד", ובחורבן ביהמ"ק ניטל מהם ב' כנפים האמצעיות שהיה כתוב עליהם "כבוד מלכותו", כי אחרי החורבן חסר בגילוי כבוד מלכותו בבריאה, וזה שאנו מתפללים גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה". ע"כ. והיינו דכל זמן שבית המקדש היה קיים היה ניכר בבריאה איך כל דבר שנעשה בעולם הוא ע"י המלאכים שלוחיו של הקב"ה, ומשנחרב נראה שהעולם כמנהו נודה.

מבואר בדברי הגר"א דעם החורבן השגחתו לא ניכרת לא רק במקדש אלא בבריאה כולה. וכך מפורש בחז"ל בילקוט שמעוני (איכה תתקצ"ו-ז'): "בשעה שביקש הקב"ה להחריב את בית המקדש, אמר כל זמן שאני בתוכה אין האויבים נוגעים בה, אלא אכבוש עיני ממנה ואשבע עליה שלא אזקק לה עד עת קץ ויבואו האויבים ויחריבו אותה, מיד השיב הקב"ה ימינו והחזירה לאחוריו שנאמר השיב אחור ימינו מפני אויב.

באותה שעה (שסילק השגחתו) נכנסו אויבים להיכל ושרפוהו באש, וכיון ששרפוהו אמר הקב"ה "שוב אין לי מושב בארץ כל הארץ לא שלי הוא, אלא אסלק שכינתי ממנה". וגם בדברי חז"ל אלו מבואר שבחורבן בית המקדש נסתלקה שכינתו מן הארץ - "אין לי מושב בארץ".

והביאור בזה הוא כמו שכתב הגר"ח פרידלנדר זצ"ל:

הקשר של השי"ת עם התחתונים נקרא השראת השכינה, כמש"כ "ושכנתי בתוכם" (שמות כ"ה, ח), "השוכן אתם" (ויקרא ט"ז, ט"ז), דהיינו, הקב"ה מגלה מכבודו

יתב' בנבראים, ע"י שרואים באופן ברור את השגחתו הפרטית של השי"ת, שע"ז יש אפשרות להשיג בכבודו ית' (עי' דעת תבונות עמ' קע"ה ו' ובעיונים שם שנתבאר באריכות ענין זה).

בית המקדש לא נועד רק למקום עבודת הקרבנות, שעל ידה זכה האדם להתקרב אל השי"ת באופן פרטי. ביהמ"ק בעיקרו היה צינור ההשפעה שעל ידי עבודת הקודשים שנעשתה בו, שרתה שכינה בא"י בפרט והשפעתה הגיע לכל העולם (עיי"ש ברמח"ל על השראת השכינה ע"י עבודת ביהמ"ק) ובבית המקדש למדו להכיר באופן מוחשי את גילוי כבודו והשגחתו, וע"י זה חזקו את השראת השכינה בעם ישראל.

וכך מבאר הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל (רוח חיים אבות פ"ה מ"ה) את טעם עשרה נסים שהיו בביהמ"ק: "להודיע כי כל הניסים היה כדי להראות לישראל את הנהגת השי"ת עם האדם, בעשותו רצונו ית"ש שהוא מתנהג עמו למעלה מהטבע כמו שהיה בביהמ"ק (וע"ע בב"ב דף כ"א ע"א ד"ה כו). א"כ ביהמ"ק היה מקום ששם ראו באופן מוחשי את השגחת השי"ת וגילוי כבודו בבריאה, וזוהי השראת השכינה המקשרת בין ישראל להקב"ה.

ע"י חורבן בית המקדש וסילוק השכינה, ירד הסתר לכל העולם, שאין רואים את השגחתו ית', וחרב המקום שראו באופן מוחשי את גילוי כבודו והשגחתו שלא בדרך הטבע, ועתה "כל הארץ לא שלי", אם אין רואים את השגחת השי"ת - זה סילוק שכינה וממילא ע"י כך "אין לקב"ה מושב בארץ". ע"י חורבן הבית נראה כביכול, שיש חוקים טבעיים השולטים שהם מנהיגים את העולם, ואי הכרת יד השי"ת והשגחתו בבריאה היא סילוק שכינתו מכל הארץ.

נמצאנו למדים, דימי בין המצרים הם ימי אבילות ותשובה על מעשינו שגרמו להעדר גילוי כבודו בעולם - חילול השם - חילול הוא מלשון חלל ריק, מחיותו יתברך. ובימים הנוראים אנו מתפללים שיתגלה בעולם ויתן לנו את חלקנו בגילוי זה, ומבוארת מאד ההשוואה הראשונה אותה ציינו בראשית המאמר שבין ימי בין המצרים לימים נוראים ששניהם נתקנו על בקשה לגילוי כבודו בעולם.

חטא - ריחוק, תשובה - קירבה

ובזה נבוא לבאר את הענין השני המשותף לימי בין המצרים והימים הנוראים. האבילות בימי בין המצרים היא על העדר אפשרות להתקרב אל

השי"ת כפי שהיה בזמן הבית שהיו עולים לראות ולהראות. וענין זה הוא הבסיס לתשובה. וכמו שנבאר.

דהנה את מהות התשובה ומניעיה מבאר המבי"ט בבית אלקים (שער התשובה

פ"א-ב') ותו"ד:

"חקרנו גדר התשובה ומצאנוהו נכון ושלם, והיא קריבה [התקרבות] להשם מריחוק החטא. והמושג התקרבות היא היות כוונת השב בתשובה להתקרב אל בוראו שנתרחק ממנו בעוברו על דבריו, ולא על מנת להנצל מן העונש על מה שעבר, כי אם הכוונה היתה לכך אינו מתקרב לה', כי החוטא שתיים רעות עשה: א] רעה לעצמו שיענישהו הא-ל יתברך. ב] רעה גדולה מזו שהכעיס את בוראו במה שעבר על ציוויו, כי מלך בשר ודם כועס ומצטער על מי שעובר על דבריו, גם אם לא יענישו בהיותו בנו אהובו.

וא"כ השב בתשובה צריך לתקן את אשר עוות בשתי הרעות, ויותר מהמה במה שהכעיס את בוראו שירצה אותו ויתקרב אליו בתשובה וכל עוד שלא היתה כוונתו לרצות על אשר הכעיסו אינה נקראת תשובה, כיון שלא שב למה שהיה קודם החטא, שלא היה כועס עליו הא-ל יתברך, ואינו קרוב אליו.

כי החוטא מרוחק מהא-ל יתברך, כל זמן שלא שב בתשובה, כי מי שעומד לפני מלך בשר ודם אינו עובר על דבריו בעמדו לפניו אלא אחר שהולך מלפניו, והא-ל יתברך מלא כל הארץ כבודו. ומצד שאין אנו משיגים את כבודו אנו חוטאים כאילו לא היתה שכינה בארץ, והוא כאילו אנו מתרחקים מכבוד שכינתו, שאין אנו משיגים בשעת החטא היות שכינתו והשגחתו בינינו בעיוורון השכל בשעת החטא, וזהו שאמרו חז"ל (במדב"ר פ, ט): "אין אדם חוטא אלא א"כ נכנסה בו רוח שטות וכשהוא שב ונחם על מה שעשה נותן אל ליבו כי הוא לפני הא-ל יתברך, בהיות כל הארץ מלאה מכבודו, ויבוש ממה שחטא, ובוזה נתקרב אליו במחשבתו, שידע שהא-ל קרוב אליו, ושב ממה שעשה ועושה רצונו בהשיגו כי הוא עומד לפניו ויודע מצפוניו, על דרך זה נקראו רחוק וקרוב - החוטא והבעל תשובה".

ולכן נאמר בענין התשובה "עד" - שובה ישראל עד ה' אלקיך, כלומר שוב ממקום שהתרחקת והיה קרוב אליו עד כדי הרגשת היותו לפני כסא הכבוד כמו שאמרו ביומא (דף פ"ו) גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד.

ממשיך המבי"ט ומעמיק לבאר לפי"ז את הטעם מדוע כשאין בית מקדש קיים בתשובה לבד סגי, ואילו בזמן המקדש מתכפרים ע"י קרבנות או מלקות ובתשובה לבד לא סגי. משום שכשאדם חוטא בזמן שבית המקדש היה קיים עונו חמור וגדול יותר משתי סיבות:

א מצד היותו מושפע מהשכינה לקדש עצמו ולהיות מוכן לעבודתו עבודת הקודש, והוא בבחירתו הרעה ויצרו הרע מקשה עצמו לדעת ללכת אחרי יצרו. **ב** מצד היותו כמעיו פנים נגד השכינה בהיותה גלויה ומפורסמת במקום מיוחד והוא עובר על מצות התורה ואינו חושש ואינו מתבייש ממנה כדמיון העבד העובר על דברי האדון בפניו כי אין ספק שעונשו גדול. משא"כ כשהוא עובר שלא בפניו, או בהיותו במסתר פנים ממנו, והוא בזמן הגלות שאין אדם מוכן כל כך לעבודת ה' ויראתו מצד הסתר השכינה וגם נקל בעיניו לחטוא בהיות השכינה נסתרת ממנו, ולכן חייבה התורה מלקות ומיתת בית דין כפי החטאים היות והשכינה גלויה או בית דין הגדול עומד ליסר הפושעים כפי עוונם ולא חשש ולא התבייש בהם בהיות השכינה נצבת עליהם שכתוב (תהילים פ"ג) אלקים נצב בעדת א-ל עכ"ד ע"ש.

מבואר בדברי המבי"ט ש"תשובה" היא מלשון שיבה מריחוק החטא. ולא רק שהחטא גורם ריחוק אלא עצם העובדה שהאדם חטא מראה שהוא רחוק ואינו מרגיש "לפני ה'" שמלא כל הארץ כבודו. וזוהי גופא הרוח שטות הגורמת לאדם לחטא. וכל מהות התשובה היא רצונו לחזור ולהתקרב ולהרגיש את מלא כל הארץ כבודו.

הכרה זו שזוכה האדם להבין שעומד לפני ה', הכרה מוכרחת היא בכל מקום ובכל עת, בכל פעולות האדם ומעשיו עליו לחוש שעומד לפני ה'. וכך ביאור הגר"א בשו"ע או"ח (ס"א סק"ו) את מה שהביא הרמ"א ממורה נבוכים: "שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים". והוסיף הגר"א מילה אחת "ובמעלות הצדיקים" - "וזהו כל מעלות הצדיקים". וכך כתב הרמב"ן (שמות כ"ג ט"ז) המבאר את הפסוק "אל פני אדון ה'". "וכבר רמזתי לך פירוש הפנים בעשרת הדברות" ושם מבאר הרמב"ן (שמות כ' ג'): "לא יהיה לך א-להים אחרים על פני, וטעם על פני, כי על פני הם שאני מסתכל ומביט בכל עת ובכל מקום בעושים כן, הדבר העשוי בפניו של אדם והוא עומד עליו יקרא על פניו ... שאני נמצא עמך תמיד ורואה אותך בסתר ובגלוי" - האדם צריך לדעת ולהבין שבכל פעולותיו ובכל מעשיו בכל מקום ובכל עת, הרי הוא עומד - לפני ה' "ה' רואה אותך בסתר ובגלוי".

והרבינו יונה בשערי תשובה (שער ב' א') כתב שהדרך הנעלה ביותר להתעורר בתשובה היא זכרון השי"ת: "ובזכרה יוצרה תעדה עדיה ותכלול יפיה כמו שכתוב בה' יצדקו ויתהללו כל זרע ישראל" (ע"ע בחובת הלבבות פ"ג שער חשבון הנפש החשבון העשירי).

בית המקדש – לפני ה'

אך כיצד מגיעים להכרה זו? משום כך זקוק האדם להבנה חושית לעלות לרגל ג' פעמים בשנה, ולהתרום מחומריותו וארציותו ע"מ לחוש ביתר שאת שעומד הוא לפני ה'.

נצטוינו "שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון ה'" (שמות כג' יז) ותכלית מצוה זו היא כמו שדרשו חז"ל בגמ' חגיגה (דף ב' ע"א): "סומא באחת מעיניו פטור מהראיה, שנאמר יראה יראה כדרך שבא לראות בא ליראות, מה לראות בשתי עיניו אף לראות בשתי עיניו". ופרש"י: "יִרְאָה כתיב וקרינן יִרְאָה, יִרְאָה כל זכורך את פני האדון, משמע שהאדם רואה את השכינה. יִרְאָה כל זכורך את פני אדון משמע שהאדון בא לראותך, הקיש הכתוב ראייתך לראיתו".

חז"ל קושרים את ה"לִּרְאוֹת" עם ה"לִּרְאוֹת, מהו ה"לִּרְאוֹת לפני ה'". לדעת ולחוש שעומד הוא לפני ה', ה"שי"ת ה"חוקר לב ובוחן כליות" רואה אותי עד עומק נפשי, ועד כמה שהאדם זוכה לרומם את עצמו כפי מדרגת קירבתו אל ה' והכנתו, יזכה להרגיש שעומד הוא לפני ה' - גילוי שכינה, באותה מידה זכה לראות פני ה' - הארת השכינה לתוך לבבו. כך היתה הרגשתו של כל יהודי שבא לבית המקדש: הקב"ה רואה אותי ואני עומד לפני השכינה. וכל אחד לפי מדרגת קרבתו אל ה' זכה להארת שכינה אליו, ובכך היה מזדכך ומתעלה (ע"ע שפתי חיים - לפני ה').

להתעלות רוחנית זו זכה האדם להגיע דוקא בביהמ"ק, שם כשהיה עולה לרגל היה לומד להכיר זאת בחוש, כמו שאמרו חז"ל יומא (דף כ"א ע"ב) שהיו מגביהין את השולחן עם לחם הפנים ואומרים להם ראו חיבתכם לפני המקום שסילקו כסידורו שנאמר ... והריטב"א מפרש: שהיו רואים בראיה חושית את ההבל שהיה עולה מלחם הפנים לאחר שהיה עומד שבוע שלם על השולחן, לקיחתו כשעת סידורו. עוד אמרו שם: "היו עומדים צפופים ומשתחוים רווחים" - בפישוט ידים ורגלים, ורש"י מבאר שכולם היו עומדים במזרח העזרה ומשתחוים לפני ההיכל רווחים. עוד אמרו שם יומא (דף נ"ד ע"ב): "כשהיו ישראל עולין לרגל מגללין להם את הפרוכת ומראין להם את הכרובים שהיו מעורין זה בזה ואומרים להם ראו חיבתכם לפני המקום". כשעלו לרגל ושהו בבית המקדש, האדם היה מחדיר לתוכו שם כפשוטו ע"י ראייה חושית את ההכרה שעומד הוא לפני ה' בכל פעולותיו ובכל מעשיו.

כך היתה נראית ההשפעה הרוחנית לה זכה כל יהודי בבואו לרגל ג' פעמים בשנה ובודאי שכח ההשפעה זו זיככה את האדם אח"כ שחזר לביתו למשך שאר ימות השנה לחוש בכל פעולותיו ובכל מעשיו את השוית ה' לנגדי תמיד.

ובזה נבין מאד מדוע ימי בין המצרים הם הבסיס לתשובה בימים נוראים, השאיפה הכנה והאמיתית להרגשת "לפני ה'" לה זכינו בזמן הבית ונאבדה בעקבות החורבן היא המניע לתשובה והתקרבות, כשבימי בין המצרים נרגיש את החסר שבהתקרבות לפני ה' נוכל לעמוד בימים נוראים ונרצה "לשוב לפני ה'".